

► KIVANÇ SEZER Röportajı

Hazırlayan: NECATİ ÇITAK

İNSANLIK ONURU HAKKINDA BİR FİLM; "BABAMIN KANATLARI"

Sinema bir iletişim aracı olarak bilinç ve hayal dünyasının oluşmasında etkili olabileceği gibi, bilinci sınıf bilincine çevirmeye de yardımcı olabilir. Örneğin derse benzeyen didaktik eğitimden sıkılan, eline verilen broşür, dergi gibi materyalleri okumaya yanaşmayan bir işçiye örgütlenmeyi, bir aradılığı sinema ile anlatabilmek daha kolay olabilir. Bu yüzden sinema ile teorinin pratiğe dönüşmesindeki eksikliği kapatmak daha kolaydır. Bundan ötürü filmler, diziler ve reklamlar önemli bir yer tutar hayatımızda. Bunu çok iyi bilen kapitalizm, sınıf bilinci ve bir aradılık yerine bireyselliği ve bireysel kurtuluşu ön plana çıkaran hikayeler ile çıkar hep karşımıza. Örneğin filmlerdeki kahramanlar bile tek başlarındadır. Ya da dizilerde izlediğimiz karakterler "gerçek hayatta" gördüklerimizden değildir. Oysa gerçek hayat bu değildir. Bu filmler gerçek hayatı göstermediği gibi "gerçek hayata müdahaleyi" de barındırmaz. Egemen sınıfın kapitallerden oluştuğunu düşündüğümüzde bu tabii ki kendi içinde tutarlı görünür. Ancak bunu bozan yönetmenler ve filmler de olmaktadır. İşte bu nedenle, insanlık onuru hakkında bir film olarak tarifleyebileceğimiz "Babamın Kanatları"nın senarist ve yönetmeni Kivanç Sezer ile inşaat işçilerini anlattığı filmini konuştuk.

Öncelikle nereden yola çıktın, nasıl çıktı bu hikaye ortaya?

2010 yılında Ömer Çetin isminde bir öğrencinin çalıştığı şantiyede düşüp ölmesi haberiyle başladı bu hikaye. Bunun üzerine araştırdığım zaman gördüm ki Türkiye’de günde en az 3 işçi çalışırken önlenemez kazalarda hayatını kaybediyordu. Bunun arkasında sistemsal bir sorun olduğunu düşündüm ve o sistemsal sorunun ne olduğuna dair araştırmalar yapmaya başladım. Sahaya indim. Şantiyelerde işçiler ile zaman geçirmeye ve onların hayatını gözlemlemeye başladım. Üniversiteli gencin hikayesinden yola çıkan bu senaryo üç yıllık bir emek sonrasında İbrahim ve onun yeğeni Yusuf’un hikayesine evrildi. Söylediğin gibi “insanlık onuru” meselesini günümüzde inşaat sektörü özelinde anlatmaya çalıştım.

Film işçi sınıfını temsil etme iddiası taşıyor bence. Türk sinemasında sence bugün işçi sınıfını temsil eden filmler çekiliyor mu ve yeterli sayıda mı?

İşçi filmi olarak bakıldığında az örnekler olduğunu biliyoruz. Mavi yakalı işçilerin dünyasına yönelen sanat yapıtları sinema özelinde çok fazla değil. Aslında sinema eleştirmenlerinin, akademisyenlerin hatta sosyologların enine boyuna bunun üzerine düşerek irdelenmesi gerekli. Ben işçi tarafında yer alarak film yapmaya çalışan birisi olduğum için niye yapılmadığıyla ilgili kesin bir şey söyleyemem. Ancak yapılmamasının sebebi belki sanat üreten insanların ait oldukları veya kendilerini ait hissettikleri sınıf ile işçi sınıfı arasında bir uçurum olması olabilir. Ama tekil örneklerde olsa hem Türk sineması hem de dünya sinemasında benim de feyz aldığım güzel örnekler izliyoruz. Mesela bunlara ulusal anlamda son zamanlardaki Ahu Öztürk imzalı “Toz Bezi” ve Erdem Tepegöz’ün yönettiği “Zerre” filmlerini dahil edebiliriz. Tekil olsa da çabanın olduğunu görmek bile güzel. Yönetmenler, senaristler, aydınlar bu topluma bakmaya devam ettikçe ve bunu ticari bir alışveriş özeğinde eriyip gitmesine izin vermedikleri müddetçe böyle filmlerin çıkmaya devam edeceğini düşünüyorum. Bu ülkede bu konulara duyarlı bir kuşak olduğunu biliyorum.

Ulusal sinema verilerine göre Türkiye’de yapılan her 200 filmde sadece biri işçiler ile ilgili. Bunun sebebi girişte belirttiğim egemen sınıfın seçenekleri tabii ki. Bir diğer sebep de sansür ve kaynak bulunamaması. Bu film için nasıl bir kaynak yaratıldı? Film için maddi veya manevi düzeyde sendikal destek aldın mı?

Türkiye’de bağımsız sinema Kültür Bakanlığı’nın desteği ile mümkün. Biz de Kültür Bakanlığı’ndan yapım desteği aldık. Fakat hem öncesinde hem de sonrasında birçok sendikaya gitmemize rağmen sendikalar bu konuyu çok önemsemediler. Bizi önemsemediklerini ve “çok iyi bir şey yapıyorsunuz” dediklerini gördük. Ama netice itibarıyla bunun yapılmasını sağlayacak, teşvik edilecek desteklerden uzak durdular. Aslında tek başına bildiri dağıtmak ya da eylem yapmak bile bazen çok lokal kalabiliyor. Bu noktada sinemanın gücü sınırları aşabilen dolayısıyla savunduğunuz şeyi dünyanın birçok yerine kolayca götürebilen bir güç. Biz bunu anlatmaya çalıştık elimizden geldiğince ama şu ana kadar bir orta noktada buluşamadık sendikalarla. Dolayısıyla Bakanlık, bizimle

yola çıkan bir ortak yapımcı ve kendi öz kaynaklarımız ile bu filmi çektik. Bu anlamda ben, daha fazla fon bulabilirdik niye bulamadık diye düşünmüyorum. Bu ülkede iyi bir şeyler yapmanın illa bir bedeli oluyor, bunu yaşıyoruz. Toplumun birçok kısmı bu bedelleri ödüyor. Bizimki onun yanında bir şey değil. Fakat ilk filmi yapacak insanlar için Bakanlık desteği bu noktada kritik öneme sahip. Bu desteklerin son dönemde azaldığını görüyoruz. Bu konuda mücadele edilmesi gereken alanlardan birisi olarak karşımıza çıkıyor.

1978 yılında çekilen “Maden” filmi Yeraltı Maden-İş Sendikası'nın ve dolayısıyla işçilerin desteği ile çekildiğini biliyoruz. Sonrasında sendika bu filmi Zonguldak ve ülke çapında madencilerin çok yaşadığı yerlerde köy köy gezerek projeksiyon makinesiyle göstermişti. Böyle bir planın var mı?

Sendikalar maddi bir destek sunmadığı gibi kendi örgütsel desteklerini de çok sınırlı sunabiliyorlar. Küçük bir gruba sahip olsa da DİSK'e bağlı olan Dev-Yapı-İş ise bize bu konuda yardımcı oldu. Hem Beyoğlu Sinemasında hem de sendikaya ait bir yerde filmi inşaat işçileri ile buluşturduk. Maden filmi örneğine gelecek olursak bu konunun çok manidar olduğunu düşünüyorum. Maden filminin çekildiği dönemdeki sendikanın gücü ile dönemimizi karşılaştırmayız. Örneğin şu an Türkiye'de 13 milyon işçi var ancak sadece 1.5 milyonu sendikalı. Ve bu sayının da çok büyük bir kısmı da sarı sendika olarak tarif edilen sendikalarda örgütlenmiş durumda. Yani o günlere nazaran çok farklı bir resim var karşımızda. Dolayısıyla o günlerde bir sendikanın böyle bir şey yapması çok daha mümkün olabilirken bugünlerde pek değil ne yazık ki.

İnşaat işçileri ile beraber filmi izlediğini söyledin. Aldığın tepkiler nasıldı?

İşçiler ile bulduğumuz gösterimlerde ben imkan verdiği ölçüde gösterimde bulunup reaksiyonları almaya çalıştım. Öncelikle bununla ilgili şunu söyleyeyim işçilerin film ile ilgili en ağır eleştirileri bile, söylediklerini o kadar güzel, içten ve kibirden uzak söyledikleri için, batmıyor. Çok güzel ve farklı tepkiler aldığımızı iletmeliyim. Az bile söylediğimizi belirtenler de oldu, bu bizim gerçekliğimiz, biz bunu zaten her gün yaşıyoruz diyen de. Önemli tepkilerden birini içerisinde iş kazalarında ölen işçi ailelerini barındıran ve onlara gönüllü hukuk desteği veren Bir Umut Derneği ile beraber yaptığımız bir gösteride aldık. O gösteri benim üzerimde çok güçlü bir etki bıraktı. Çünkü hem film sırasında hem de film sonunda duygusal anlar yaşadık. Filmdekiler onların sürekli yaşadıklarıydı. Film sonrasında “İlk defa birisi çıkıp bizim yaşadığımız şeyleri anlatmayı seçmiş. Demek ki bizim yaptıklarımız boşa gitmiyormuş” demeleri benim için alınan birçok ödülde bile daha değerliydi. Çünkü bu filmin amacına ulaşması buradan aldığı tepki üzerineydi ve onların deneyimlediği, yaşadığı gerçekliği topluma aktarmak asıl amacımızdı.

BABA
KANAK

AMIN TLARI

Çalışma hukukunda izlenmesi güç bir mevzuat yığını yaratılarak emeğin sömürülmesinin kolaylaştırıldığı biliyoruz. Ayrıca güvencesizliğin yüksek olduğu bir emek piyasasının borçlu emekçileri daha kötü koşullarda daha uzun ve daha az ücretle çalışmaya daha kolay ittiğini de günümüz pratiğinde görüyoruz. Bunların çoğunu, örneğin sigorta sorunu, parasını alamayan işçiler, göçmen işçiler gibi konulara değiniliyor filmde. Film bugün inşaat sektöründe yaşananları resmetmesi açısından çok kıymetli. Ancak filmde biraz "Ne yapmalı" kısmı eksik mi kaldı? Yani bu filmi izleyen işçi kurtuluş olmadığı hissine daha fazla kapılabilir mi? Mülk-lülere mülk üreten mülksüzlerin dayanışmasını bu filmde göremediğimizi belirten eleştiriler aldın mı?

Böyle tepkiler aldım. Örneğin teşhisi sunmuşsunuz ama tedaviyi sunmamışsınız diyenler oldu. Ben de tedavinin sinemanın kapsamına girmediğini belirttim. Çünkü özünde bu konu sadece sinemanın değil siyasetin, toplumun, hepimizin meselesi. Bu anlamda filmi didaktik bir şekilde kurgulamaktan sakındım. Çözümleri hap gibi verme amacı olamaz sinemanın, sinemayı böyle görmüyorum. Bizim film yapmaktaki muradımız meselenin duygusunu izleyene verebilmek aslında. Ben sinemadan bunu anlıyorum ve sinemanın gücünün burada yattığını düşünüyorum. Yani seyirciye bir duygu geçirip onu salondan çıkarken film izlemeden önceki insandan çok ufak bile olsa farklı bir insan düzeyine çıkarmalı sinema. İşte böyle bir film yaptığınızda o film bir şeyleri başarmış olarak kabul edilebilir. Ondan sonrası, yani "Peki ne yapmalı?" sorusu zaten hepimizi ilgilendiren bir şey. Benim de cevaplarını aradığım sorular var tabii ki, her şeyin cevabı bende olsa sinema yapmam. Bunu hikaye anlatarak ve görüntüler üzerinden yapıp kendi arayışımı paylaşmış oluyorum özünde. Yapmaya çalıştığım şey bu.

Bizim coğrafyamızda yer alan İran'da Cennetin Çocukları ile tanıdığımız Mecid Mecidi'nin inşaatta geçen "Baran" adlı filminde öfkemizi yönelteceğimiz birilerini buluruz. Senin filminde tepkimizi kime yönlendirmeliyiz? Malulen emekliliğe onay vermeyen sigorta kurumuna mı, yoksa taşeron şirkete mi, inşaatın asıl yüklenicisi firmaya mı yoksa tüm sisteme mi?

Aslında hepsinin payı var. Bu yüzden bir tane suçlu aramak doğru olmayacaktır. Filmde İbrahim'i sürekli köşeye sıkıştıran bir sürü durum görüyoruz. Tıpkı akrebin etrafını alev ile çevrelediğinizde kendisini sokması gibi bir sona sürükleniyor İbrahim. Filmde İbrahim'in yaşadığı bu koşulları vermek istedim ve gerisini seyirciye bıraktım. Bir kısım seyirci patrona, bir kısmı taşerona, bir kısmı sistemi veya devleti suçlu bulacaktır. Bunları düşünmelerini sağlamak aslında amaç. Bu yüzden öfkenin net bir şekilde bir yere kanalize olmasını amaçlamadım.

Filmin başlangıç sahnesini izledik. İbrahim kanser olduğunu öğrendikten sonra otobüse biner ve Marmara Park Alışveriş Merkezinin yanından geçer. Bu alışveriş Merkezinin inşaatında çalışan işçilerin kaldığı çadırda çıkan yangında 11 işçi yanarak ölmüştü. Bu bir rastlantı mı yoksa iş kazalarında ölen işçilere bir saygı duruşu mu?

Bu bir rastlantı değil tabii ki. Geleneksel söylem ile sublüminal bir mesaj diyelim.

İş kazalarında işçiye biçilen rol genellikle suçlunun kendisi olması şeklinde oluyor. Bu konudaki görüşlerin neler?

İşçi ölümlerinde patronların dili "İşçiler cahil, bu yüzden kendi önlemlerini almıyorlar. Bu kazalar onların kendi hataları aslında" şeklindedir sıklıkla. Böylece sorumluluğu üzerinden attıklarını zannediyorlar. Fakat işçi inşaattaki duvarı örerken cahil değil ama ölüirken mi cahil olmuş oluyor. Bu da aslında sistemin "cahil" ve "kaza" söylemini ne kadar kendine doğru çevirdiğinin göstergesi.

Uluslararası düzeyde baktığımızda işçi filmlerinin atası Ken Loach'dur. Loach en son filmi "I, Daniel Blake"de işçi Blake rolüne bürünerek "Ben ne bir müşteri, ne bir alıcı, ne de bir hizmet kullanıcısıyım. Ben ne bir kaytarıkçı, ne bir beleşçi, ne bir dilenci, ne de bir hırsızım. Ben ne bir ulusal güvenlik numarası, ne de ekrandaki bip se-siyim." der ve haklarını, onurunu talep eder. Başka bir coğrafyada aynı zamanlarda çekilen bu filmde senin filmindekine benzer şekilde işçilerin yaşadığı sigorta sorunu işleniyor. Coğrafyalar farklı da olsa işçiler üzerindeki zulüm aynı mı?

Batı'da örneğin Avrupa'da işçiler üzerindeki baskı biraz daha bürokratik döngü içerisinde olurken Doğu'da örneğin Hindistan'da, Nepal'de, Türkiye'de daha doğrudan bir sömürü göze çarpıyor. Netice itibarıyla işçiyi aşması gereken bir dizi zorluk ile baş başa bırakan bir sistem tüm dünyada var. Yani aslında özelde işçilerin ve genelde insanların üzerinde bir "onursuzlaştırma" dayatması var. Hem bizim filmimizin finalinde hem de Ken Loach'ın son filminde benzer şeyleri görebiliriz. İki filmde hem çıkış hem de varış noktası olarak benzer yerde konum almışlardır.

Ulusal düzeyde sinemaya gidenlerin sıklıkla orta sınıf olduğunu biliyoruz. Orta sınıfın film hakkında geri dönüşleri nasıl oldu?

Orta sınıfın tepkisi biraz daha farklı oldu. Bazıları durumu hiç bu açıdan düşünmediğini ve aldıkları evlerin yapımı sırasında birilerinin öldüğü gerçeğini filmi izlemeden önce yadsıdıklarını belirtirken bir hekim kendisine muayeneye gelen inşaat işçilerine kötü davrandığını ama bu filmden sonra onlara öyle davranmayacağını belirtti. Bu aslında filmin amaçladığından da fazla bir etkiydi benim için. Şu an toplumumuzda orta sınıf ile alt sınıf arasında sınıfsal bir yakınlaşma olsa bile duygusal anlamda bir uzaklaşma var. Bu uzaklaşma yakasının renginden tutun da kültürel seviyeye kadar uzanmakta. Bu yabancılaşma aslında sistemin de işine gelen bir şey. Sistem evlerimizi yapan işçileri düşünmememizi istiyor. Sinemayı işte

bu yabancılaşma noktalarını kırabilecek bir enstrüman olarak görüyorum. Bu yüzden Babamın Kanatları ile bu etkiyi yakaladığımız için mutluyum.

Filmin hem ulusal hem de uluslararası birçok festivalde gösterildiğini ve övgüler aldığını biliyorum. Yurt dışı gösterimlerinde aldığın tepkiler nasıldı?

Film yurt içi ve yurt dışında toplam 25 ödül aldı şimdiye kadar ve tabii ki bu bizi mutlu eden bir şey. Yurt dışındaki seyircilerin tepkisi ilginçtir "sizin memleketinizde iş yasası yok mu" şeklinde oldu. Var olduğunu ama uygulanmadığını ve denetlenmediğini bu yüzden de böyle sonuçlar çıktığını anlattım. Ancak yine de ikna olmadılar. Bunun kurmaca olduğunu abarttığımı söyleyenler bile oldu. Bu da aslında ülkece ne kadar irrasyonel bir noktaya geldiğimizi göstermektedir.

İbrahim rolünü Menderes Samancılar oynuyor. Sanki bu rolü ondan başkası oynayamazdı gibi bir görüş oluştu ben de.

Senaryo yazıldıktan sonra Menderes Samancılar seçildi ama Menderes Samancılar ile anlaşamayıp aklımda ikinci bir alternatifim yoktu. Bazen bazı roller, örneğin Eşkiya filminde Şener Şen'de olduğu gibi, böyledir. Oyuncu artık o insan olmuştur ve çok özdeşleşmiştir rolüyle.

Filmi bir üçleme gibi planladığını biliyorum. Diğer senaryolarda yer alacak hikayeleri paylaşabilir misin?

Kieslowski'nin renk üçlemesi vardır; Mavi, Beyaz, Kırmızı. O üçlemenin şöyle bir tarzı vardır; bir filmde arkadan geçen bir adam vardır, ikinci filmde onun hikayesini görürüz. Ben de aslında üçlemenin yapısını oradan feyz alarak kurmaya çalıştım. Birinci filmde bir toplu konut şantiyesindeki işçilerin hikayesini izlerken ikinci filmde inşaat bitmiş ve oraya taşınmış olan beyaz yakalı bir çiftin hikayesini aktarmayı istiyorum. Bu çift örneğin Babamın Kanatları'nda kısaca gördüğümüz çift gibi örnek daireyi gezerken, bütün işçilerin yaşadıklarının ortasında bir yerde, "Cephesi şuraya mı bakıyor, ben güney cephe istiyorum" şeklindeki cümleler kurabiliyor. İşte ikinci filmde o daireyi kredi ile alan böyle bir çiftin hayatını izleyeceğiz. Üçüncü filmde de bu inşaatı yapan müteahhitin hikayesini anlatıp üçlemeyi tamamlamak istiyorum. Aslında konut sektörü denilip veya "inşaat ya resulallah denilerek" İstanbul'u adeta bir beton yığınının çeviren bu büyük meselenin alt sınıf, orta sınıf ve üst sınıf ekseninde anlatılmayı ve Türkiye'deki sınıfsal ayrımı böyle dik bir şekilde kesebilmeyi tasarlıyorum.

Güzel filmin ve bu güzel söyleşi için teşekkür ederim. Bir sonraki filmini sabırsızlıkla bekliyorum.